

Исељени Дробњаци.

Милан Карановић.

Les Drobgnaks émigrés.

Milan Karanović.

У серији књига Српског Етнографског Зборника, које издаје Српска Краљевска Академија Наука у Београду, изашло је до сада 10 књига под насловом: »Насеља Српских Земаља«, а 9 књига са именом: »Насеља и порекло становништва«. У њима је под уредништвом професора Цвијића изашло преко 50 радова његових ученика и сарадника о испитаним областима наше земље и народа. Уводна је расправа у првој књизи: »Антропогеографски проблеми Балканског Полуострва« од самога уредника »Насеља«. Уочио је и у тој расправи установио је географ Цвијић, најбољи познаваоц Балканског Полуострва, да су »етнографско језгро нашега народа Васојевићи и Дробњаци са старовлашким крајем и Херцеговином, које носи наша најпрегнантнија етничка обележја; они их због велике плодности и експанзивности по многим областима разносе и крпе оне периферијске народне делове, који су попузнули«¹⁾.

Трећи је рад у првој књизи »Насеља« Светозара Томића »Дробњак«. Кад се пажљиво пређу свих 19 књига »Насеља« пада у очи множина исељених Дробњака, које су нашли сарадници Цвијићеви у испитаним областима. Податци су разбацини у 19 књига »Насеља«. А да се може пратити утицај нове географске и социјалне средине на исељене Дробњаке, указује све више потреба, да се даде преглед исељених дробњачких породица по испитаним областима. То би знатно олакшало пратити начин и процес прилагођавања новој средини, етничко стапање и асимилацију. Тим је то од веће важности и интереса, кад се узме у обзир да су знамените наше историјске личности дробњачког порекла: Новица Џеровић прослављени јунак у епосу »Смрт Смаил-аге Ченгића«, који је из матице Дробњака; председних Карађорђевог Правитељствујушчег Савјета Младен Миловановић; славне вође Првог Српског Устанка браћа Чарапићи (због њих је спор, дали су Кучи или Дробњаци); Вук Карађић, народни књижевни и просветни реформатор; војвода лознички Анта Богићевић; побратим књаза Милоша Амиџа Паштрмац с којим се Вук рођачао; државник Љубомир Каљевић; историк и академик Љуба Ковачевић; Војвода Живојин Мишић и прота Милан Ђурић.

¹⁾ Антропогеографски проблеми Балканског Полуострва. Насеља Српских Земаља, књ. I. стр. XXVI.

Оставићемо после да засебно изложимо проматрања о особинама исељених Дробњака у околини Сарајева и на Гласинцу пратећи упоредо и њихове пркосе чврдности и знамените историјске личности, посматране у историјској перспективи. Овде ћемо дати само преглед исељених Дробњака у разним областима.

Пре него пређемо на само набрајање исељених дробњачких породица и почнемо павађати села и области, где су се насељили, потребно је у најкраћим потезима дотаћи се географског положаја њихове матице Дробњака, етничке композиције њеног становништва и како се формирају дробњачко племе.

I. Географски положај Дробњака и његове границе. Племенска област Дробњак¹⁾ налази се по њеном испитивачу Светозару Томићу у старој Херцеговини: на северо-источној њеној страни, на северној страни старе Црне Горе између племена на истоку Шаранаца и Горње Мораче; на југу Нишкиће Јупе, на западу Пиве, а на северу Таре. На северо-западној страни племена на самој граници пивској и дробњачкој уздиже се Дурмитор. Он је у ширем значењу планински назив између река Пиве, Таре и Корита Дробњачког; а у ужем значењу под Дурмитором разуме се онај сплет највећих врхова дурмиторских између Пивске Планине, кањона Сушице и Црне Горе, равних Језера и огранака дурмиторских: Ивице, Больа, Студене (Нас. I. 361. и 362.) Прави Дурмитор са највишим висовима Ђирова Пећина 2528 м и Шљеме не спада сав дробњачком удуту, него један мањи део пивском удуту са великим наметом вечитога снега. Од Дурмитора као од какве велике централне масе пружају се планински венци звездасто и испуњава цело племе (Нас. I. 366.). Има глацијалних циркова и језера глечерског порекла. Воде дробњачке припадају сливу Црнога Мора. Одводи их вода Буковица даље Коморница Пиви, а ова Дрини (Нас. I. 368.). Због многих језера цео један крај зове се Језера. Дробњак има три значења. Прави је Дробњак управо Дробњачко Корито. То је увала — када се посматра са Ивице — испуњена многим обрдинама и косама кречнастог састава, а испресецана речним долинама и са свих страна опкољена је високим планинама, које су зими непроходне због великих мећава и снегова. У Дробњак се у ширем значењу подразумева поред Дробњачког Корита и Језера. То је велика висораван илића котлина између Дурмитора, Ивице, огранака Сињајевине и реке Таре (Нас. I. 379.) По Нићифору Дучићу у Дробњак спадају и Ускоци и Шаранци²⁾.

II. Етничка Композиција становништва и формирање племена. Најстарије су дробњачке породице: *Милашиновићи* на Превишу, *Пукићи* на Кутњој Њизи, *Курепи*—*Курепови* у Тушини и *Вуковићи*—*Мољевићи* на Добрим Селима. Прича се да је цео Дробњак с огњишта ове четири куће ватру пропирио. Потомци њени тиме се поносе, и кад им ко год пребаци како им се не зна ко су, ни одакле су, они одговоре дим у дим: »шта ти говориш, кад си из наше куће ватру однио, те у својој пропирио«. (Нас. I. 436.) Вероватно су те четири породице преостале од оних поносника Дробњака крајем XIV. века, који су на коњима преносили робу—есап дубровачких трговаца у Србију (К. Јиричек,

¹⁾ »Насеља« књ. I. стр. 360. Да се не понавља означавајемо са римским бројкама број књиге »Насеља« а са арапским страну те књиге.

²⁾ Књижевни радови Нићифора Дучића, књ. III. стр. 23.

Сноменик XI. 7.) од којих су многи иселили доласком Турака и застојем трговачког рада између Дубровника и Србије.

Поменути испитивач Дробњака забележио је ошите познато предање о покреклу пет братстава, које се у Дробњаку свуда једнако прича. Пре 350 г. кренуло је пет јаких породица из Рудина, које су биле у неком далеком сродству. То сведочи једна слава и заједничко сељакање. То су породице: *Вуловићи*, *Ђурђићи*, *Косорићи*, *Томићи* и *Церовићи*. Ну ове породице нису староседеоци ни у Рудинама, него су се ту доселиле из Босне. Наводно су кренуле од Травника због турске зулума, кад су Турци Босну заузели, и настанили се у Рудинама, где су се врло брзо намножили и обогатили тако да су основали села онде где је пре њих било пусто. *Ђурђићи* су живели у *Ђурђеву Долу*, *Томићи* у *Дукату*, *Церовићи* у *Церовици*, *Његуши* под *Његушем*. Када Турци заузеше Херцеговину и подигоше тврд град Оногашт (Никшић), кренуше из Рудина тих шест породица око 1550. г. Они испод Његуша оду на Његуш¹⁾, која се тако прозве. Осталих пет породица крену под Дурмитор и то: *Вуловићи* се настане у *Бијелој*; *Церовићи*, који се прозваше по селу Церовици, у *Тушину*; *Томићи* прво на *Дубровску*, па после на *Превиш*; *Ђурђићи* у *Комарници*, а *Косорићи* на *Косорићима*. Сви и на Његушима и у Дробњаку имају исту славу св. Ђорђија, а исту преславу св. Николу (Нас. I. 438.). — Све пет ових породица биле су толико снажне, да су и старинци узели св. Ђорђа за славу, а своју славу св. Николу за преславу—прислужбу. По племенској одлуци, који се не би томе покорио, одмах су га прогонили из племена.

Друга група породица по досељењу млађих јесу: *Караџићи*, по једним из *Бањана*, а по неким из *Васојевића*, где и данас има Карадина Главица (ова је верзија вероватнија) и настани се у *Петњици*; *Јакшићи*²⁾ (или Јауковићи) такође из *Бањана* преселе се у *Придворицу* и *Абазовићи* преселе се из *Погане* у Рудинама. Једна се половина настани на *Пошћенју*, а друга на *Дужима*. И ове се породице покорише племенској одлуци и узеше св. Ђорђија за славу, а своје досадашње славе Карадићи и Јакшићи св. Арханђела, а Потпћењани св. Саву, окренуше за преславу—прислужбу. Много доцније доселили су породица *Калабићи* из *Трепача* из *Бањана* и настанише се на *Мокроме* и *Пејановићи* из *Црмнице* из села *Годиња* на Годијеље. Може се с поузданошћу узети, да је цело данашње дробњачко становништво од 14 наведених породица и то 4 стариначке, а 10 досељене у три периода (I. 439.).

Племе се све више множило највише прираштајем становништва. Крвно су се срађали међу се у нараптајима и столећима. Живећи столећима у сурој географској средини на домак вечитога снега и то крутим племенско-патријархалним животом развијао се тип Дробњака, који има много смисла за дисциплину и дуготрајан рад, организаторских способности, тежњу прогресу, а усто је са нешто аутократских склоности и навика. Осетила се ускоро потреба, да се размакну границе племена. По племенској одлуци Дробњака на Зборној Главици пртерају преко Таре сточарско племе Кричке—Кричкове, који су са стоком и катунима били по Језеру до Ивице.

¹⁾ Од ових је црногорска династија Петровића.

²⁾ По нејасном предању су од београдских Јакшића.

III. Струје исељавања и преглед исељених породица. Становништво се Дробњака све више мложило највише прираштајем. Осетила се потреба исељавања и са мањим непосредним поводом за сеобу. Привлачила их је највише нитома и плодна Шумадија са више погодаба за живот, чије је становништво проређено за двеју великих сеоба у Угарску. Миграционе су струје текле у главном у пет правца: преко Полимља и Потарја у Стари Влах, а одатле један млаз преко средишњих шумадијских области у Подунавље, а други према Мачви; према Босни, околини Сарајева и на Гласинац; према Херцеговини и Приморју; и незнатније према Метохији и Албанији и према старој Црној Гори.

1. Према Србији Каравајевим временама. У Средњем Полимљу и Потарју, областима Новопазарског Санџака, нашао је антропогеографски испитивач Петар Мркоњић (Атанасије Пејатовић) ове дробњачке породице: *Веселичићи* у селу *Мажићима*¹⁾. Славе Николь-дан. (I. 317.). — *Петрићи* у Косеници из Тушине. Славе Ђурђев-дан. (I. 334.). — *Церовићи* у селима *Грево* и *Потпеће* из Тушине. Славе Ђурђев-дан. (I. 339.). — *Арсенијевићи* (зову их и Лучићи и Јеловци) у насељима *Бобово* и *Горњи Мељак*. Славе Лазареву Суботу. (I. 315.). — *Ненадићи* (Кнежевићи) у насељима *Прљенице* и *Барице*. Славе Лазарев-дан. (I. 330.). — *Лонцовићи* у селима *Прљенице* и *Бучје*. Славе Јовањ-дан. (I. 327.). — *Ђурђевићи* у Врбову. Славе Јеремијев-дан. (I. 322.). — *Дробњаци* у Ковачу. Славе Савин-дан. (I. 321.). — *Дробњаци* или Дромљаци у селима *Медњица* и *Мрчковина*. Славе Усјекованије. (I. 321.). — *Дробњаци* (зову их и Радуловићи) у Сељанима. Славе Лучин-дан. (I. 321.). — *Дробњаци* у насељима: *Сељани*, *Врбица*, *Дубравчићи*, *Миљевићи*, *Жидовићи* и *Кричак*. Славе Ђурђев-дан. (I. 321.). — *Дучићи* у селима: *Страшевац*, *Коритница* и *Карашевине*. Славе Томин-дан. (I. 321.). — *Пјани* (Бјелићи) у селима: *Чадиће*, *Звјезд*, *Бабине*, *Рогушије* и *Оровац*. Славе Ђурђев-дан. (I. 331.). — *Дукићи* у селима *Мељак* и *Трнавица*. Славе Арханђелов-дан. (I. 321.). — *Мијатовићи* (Левовци, Љуковићи) у селима: *Поблаће*, *Крће* и *Бобово*. Славе Јеремијев-дан. (I. 329.). — *Попадићи* (Старчевићи, Батрићевићи и Чувери) у селима: *Обарде*, *Звјезд*, *Јунчевићи*, *Вијенац*, *Стрмећица*, *Камена Гора* и *Јабука*. Они су од братства Косорића и славе Ђурђев-дан. (I. 331.). — *Томићи* у селу *Кричак*. Славе Николь-дан. (I. 337.). — *Реље* (наводно од Реље Крилатице) у селима: *Бабине*, *Звјезд* и *Јунчевићи*. Славе Ђурђев-дан. Од њих су *Попадићи*. (I. 333.). — *Гољевићи* у селу *Вруље*. Славе Ђурђев-дан. (I. 319.).

У Доњем Драгачеву, ужој области Старога Влаха, нашао је испитивач Др. Јован Ердељановић ове дробњачке породице: *Јовашевићи* (Јоваши) (14 к.) у *Марковици*. Доселили су пре Лаудонове Крајине. Славе св. Ђурђа. Једни су одселили у *Пријељину* (срез љубићки). (I. 124.). — *Буквићи* (11 к.) у *Пилатовићима*. Славе Св. Ђурђа. Има их у Тавнику (срез љубићки) са промењеном славом Св. Стеван. (I. 148.). — *Матовићи* у *Пухову* из Херцеговине (Дробњака?). Дошао чукундед. Славе Ђурђев-дан. (I. 177.). — *Балови* (Баловићи) у *Тијању*. Славе Ђурђев-дан. Од њих су *Станишићи* и *Милетићи*. *Балова* има у суседним Зеокама. Тврде као поуздано да су са *Баловима* једна породица и из исте куће *Чарапићи* (у подунавском Белом Потоку и у Љубићској Ракови) и

¹⁾ Курзивом су означена и презимена породица и села испитане области, где су се исељеници насељили.

Чупићи у Мачви (I. 180.). — *Драговићи* и *Богдановићи* у Рогачи. Досељени су пре 130 г. из Радаљева (у срезу моравичком), где их има и сада. Други су од ове породице отишли у Тамник (срез љубићски) и зову се Богдановићи. Славе Ђурђев-дан. (I. 188.).

Ревни испитивања Јубо Павловић у областима *Колубари* и *Подгорини* нашао је ове Дробњаке: *Терзићи* (13 к.) у *Дупљају*. Зову их Ристићи, Виторовићи и Мићићи. Славе Св. Кр. Дечанскога (IV. 659.) и *Терзићи* (7 к.) у *Рајковићу* из Ђурђевца од породице Радовића. Славе Св. Мрату. (IV. 908.). — *Жујовићи* у *Врачевићу* су по једним из Дробњачких Корита, а по другима из Корита близу Сјенице. Славе Арханђелов-дан. Од њих су Жујовићи у Номеникућама у београдском округу (IV. 616.). — *Ђурјанићи* (7 к.) у *Кадијиној Луци* призетио се у Ђуриће. Славе Ђурђиц (IV. 695.). — *Лучићи* (5 к.) у *Тодорину Долу*. Зову се и Ђурићи и славе Св. Ђурђа (IV. 978.). — *Радовановићи* славе св. Ђурђа и *Ђурићи* славе св. Тому обе у *Стрмову*. Дошли као слуге 1876. и призетили се. (IV. 658. и 659.). — *Драгојевићи* у селу *Робаје* од братства Маловића. С њима су у сродству: Савићи и Маријићи у овом селу, Јовановићи у Мратишићу и Текићи у Кључу. Има их 13 к. и славе св. Ђурђа, а доскора су преслављали св. Саву. (IV. 921.). — *Лугоњићи* (2 к.) у *Ракарима*. Славе св. Ђурђа (IV. 911.). — *Јевтићи* прозвани Шестићи у *Равњу*. Славе св. Јована (IV. 899.). — *Каљуже* (3 к.) у *Равњу*. Славе св. Стевана (IV. 899.). — *Чарапићи* (8 к.) у Ракарима и зову се: Ђорђевићи, Павловићи и Спасоњићи. Славе св. Ђурђа. Од њих су, веле, Чарапићи у Белом Потоку и Рипњу (околина Београда) у Гвозденовићу у Тамнави (IV. 910. и 911.); од ових Чарапића из Ракара један се призетио у Маријиће у Мионици (IV. 802.). — *Крстајићи* (2 к.) у *Клашинићу* и *Кланици* из Комарнице. Славе св. Николу (IV. 703., 704. и 706.). — *Поповићи* (2 к.) у *Планиници* из Језара. Предак им као свепштеник дошао. Славе св. Ђурђа (IV. 864.). — *Поповић* у *Лукавцу* као надничар пре 12 г. Слави св. Ђурђа (IV. 784.). — *Поповић* (1 к.) у *Паунцима*. Призетио се и слави св. Ђурђа и св. Николу (IV. 854.). — *Ковачевићи* (11 к.) у *Верковцу* од Курена у другој поли XVII. в. Од њих су Мијаиловићи и Симићи. Славе св. Ђурђа (IV. 551.). — *Ковачевићи* (11 к.) у *Горњем Лajковцу*¹⁾. Славе св. Ђурђа (IV. 745. и 746.). — *Јевтићи* (8 к.) славе св. Луку и *Бајићи* и *Крчићи* (4 к.) славе св. Ђурђа у *Попадићима* од два брата. Један се призетио и променуо славу (IV. 870.). — *Голубовићи* (13 к.) у *Приједођићима* пред Кочину Крајину из Тепаца. Славе св. Ђурђа (IV. 884.). — *Стојановићи* (3 к.) у селу *Попучке* од Томића из Превиша. Славе св. Николу (IV. 878.). — *Милићевићи* и *Пуџе* (12 к.) у *Брањеговићу* из Петњице. Славе св. Ђурђа (IV. 568.). — *Урошевићи* (23 к.) у Бријежђу наводно из Бањана (?) од братства Косорића. Међу њима је 8 уљеских кућа, које су промениле и презиме и славу. Сви славе св. Ђурђа (IV. 580.). — *Матељевић* у *Бујачићу* од Томића из Петњице слави св. Николу и *Головић* у *Бујачићу*. Слави св. Ђурђа (IV. 589.). — *Мићановић* у *Паштрићима*. Слави Ђурђев-дан. Мати га довела из Клинаца, а потомак је Миће Херцеговца, који је доселио из Пећнице (IV. 710., 711. и 849.). — *Текићи* (8 к.) у *Кључу* од Маловића. У сродству су са Драгојевићима у Робојима. Славе св. Ђурђа (IV. 719.). — *Бандуле* (Цветковићи 8 к.) у *Крчмару* са Абдулом заједно испод Пирлита у Херцеговини. Слави св. Ђурђа (IV. 738.). — *Јованчићи* (9 к.)

¹⁾ Од ових је Ковачевића историк и академик Јубо Ковачевић.

зову их и Грзалици у *Горњем Јајковицу*. Славе св. Ђурђа (IV. 745.). — *Малешата-ни* (79 к.) у *Лесковици* из Малишска. Зову се: Павловићи, Ћејићи, Илићи, Спасићи, Гајовићи, Марковићи, Миловановићи, Обрадовићи, Ђођевићи или Андрићи и Мирковићи, најјача малештанска породица. После 30 г. доселио је од истог братства Вилотије, а 20 г. после Вилотија његов сродник Остоја. Од њих су *Ви-лотијевићи* и *Остојићи* (14 к.) и сви славе св. Ђурђа (IV. 766. и 767.). — *Макси-мовићи* (34 к.) у *Љесковици* из Пиве испод Дурмитора. Славе св. Ђурђа (IV. 767.). — *Ерчићи* (4 к.) у *Мионици* (селу). Славе св. Петра (IV. 801.). — *Вуле-тићи* (11 к.) у *Мратишићу* из Превиша од Томића. Славе св. Ђурђа. Три су куће уљеске, које су примиле и славу и презиме (IV. 807.). — *Каљевићи* (20 к.) у Струганику из Тепаца испод Дурмитора. Славе св. Тому, а дugo су прислуживали св. Ђурђа. Зову се једни огранци: Марковићи, Мишићи¹⁾. Пауновићи и Матијевићи. Од исте су породице, које и ужички Каљевићи (IV. 961.). — *Бјелу-ши* (16 к.) у *Мратишићу*, где су дошли из Бјелуше у Ст. Влаху, а овде из Дробњака под презименом Бранковићи. Славе св. Ђурђа (IV. 808.). — *Богдановићи, Рашићи* (од Раде) и *Баштићи* (од Башта) у *Осеченици* из Мљетичка. После 5 г. доведу децу брата Станка, од којих су *Станковићи*. Сви славе св. Ђурђа, а доскора су преслављали зачеће св. Јована. Има их 43 к. Баштићи славе Ђурђиц због одржавања мушки деце (IV. 827. и 828.). — *Суботићи* (29 к.) у *Осеченици* од Косорића. Славе св. Ђурђа (IV. 828.). — *Маринковићи, Петровићи, Бркићи* и *Бранковићи* у *Пакљу* из Шавника. Славе св. Петра до скора су прислуживали св. Ђурђа (IV. 842.). — *Јовановићи-Самоуковићи²⁾* у *Петњици* из Заовине (окр. ужичкога). Ту су доселили из Петњице од братства Карадића. Славе св. Ђурђа (IV. 860.).

Др. Боривоје Ж. Милојевић нашао је у подрињским областима *Јадру* и *Рађевини* ове дробњачке породице: *Манојловић* (1 к.) у *Крупњу* (IX. 706.). — *Богићевић* у *Клуцима*, од које је војвода лознички Анта Богићевић из Кађорђева Устанка (IX. 756.). — *Јовићићи* у *Тришићу*. Слави Алимпијев-дан (IX. 757.). — *Чотрићи, Бандулићи* и *Павловићи* у *Тришићу* од породице су Вука Карадића, који је старином из Петњице у Дробњацима (IX. 757.). — *Остојићи, Ракићи, Радовановићи, Марковићи, Ђокићи, Ђевићи, Петровићи, Маринковићи, Васиљевићи, Ђурићи, Павловићи* у *Кржави*. Славе Лазареву Суботу (IX. 704.). — *Јовићићи* и *Јовићи* у *Кржави*. Славе Никољ-дан (IX. 704.). — *Мирковићи* у *Старој Вароши* Лознице (IX. 753.). — *Караџићи* у Црној Гори из Петњице (IX. 754.).

У *Љубићским селима* нашао је Радомир М. Илић ове Дробњаке: *Дробњаци* (Ивановићи) у *Тамнику*. Славе св. Ђурђа (II. 67.). — *Богдановићи* у *Тамнику*. Славе св. Ђурђа (II. 67.). — Вероватно су и *Катанићи* (Милићевићи) у селу *Бочан*, који су доселили од Херцеговине преко Сјенице. Славе св. Ђурђа (II. 59.).

У *Ваљевској Тамнави* нашао је испитивач Љуба Павловић ове породице из Дробњака: *Абазовићи* (1 к.) у *Паљусима*. Славе св. Саву (VIII. 512.). — *Александровићи* у *Уровцу*. Славе Мратин-дан и род су са *Курепима* гвозденовачким преко Старога Влаха и *Радовићима* у *Ђурђевцу*. Зову се: *Миловановићи, Милановићи, Јовановићи, Живковићи* и *Лесандрићи* (VIII. 515.) — *Анђе-*

¹⁾ Од ових је Мишића Војвода Живојин Мишић од Каљевића државник Љубомир Каљевић.

²⁾ Од ове је породице радикалски првак прота Милан Ђурић.

лићи у Палјусима. Славе св. Ђурђа (VIII. 513.). — Војиновићи (5 к.) у Третици из Петњице у Колубари (Дробњак?) (VIII. 524.). — Вукомановићи (2 к.) у Мургашу, уљези су у праве Вукомановиће. Славе св. Петра и св. Луку (VIII. 525.). — Давидовићи (3 к.) (старо презиме Чарапићи) у Гвозденовићу. Славе св. Ђурђа (VIII. 530.). — Живановићи (4 к.) у Бргулама. Славе св. Ђурђа (VIII. 537.). — Јоксимовићи (3 к.) у Милорцима из Црвене Јабуке, где су доселили из Дробњака. Славе св. Ђурђа (VIII. 549.). — Јошићи (1 к.) у Бојевцу. Славе св. Ђурђа (VIII. 550.). — Курепи (34 к.) у Гвозденосићу. Славе св. Краља Дечанског. Са одсељеним одржавали су родбинске везе (VIII. 554. и 555.). — Марковићи (22 к.) у Такову. Славе св. Ђурђа. Зову их: Поповићи, Вићентићи, Ђукићи, Саватићи и Петровићи. Од њих најугледније свештеничке, трговачке и ратарске куће (VIII. 561. и 572.). Од ових су Марковићи и Николићи (14 к.) у Грабовицу, који се зову: Чолићи, Танкосићи и Бранковићи (VIII. 575. и 577.). — Милинковићи (1 к.) у Голој Глави. Слави св. Петра (VIII. 565.). — Радојчићи (10 к.) у Скели. Славе св. Ђурђа (VIII. 589.). — Радуловићи (1 к.) у Палјусима. Славе св. Саву (VIII. 590.).

Тодор Радивојевић у шумадијској области Лепеници нашао је ове Дробњаке: *Бојанићи* (33 к.) у *Баљковицу*. Славе св. Ђурђа (VII. 216.). — *Маркељићи* (32 к.) у *Добрачи*. Славе св. Ђурђа (VII. 220.). — *Дробњаци* (2 к.) у *Белошевицу*. Зову их *Томићи* и славе св. Ђурђа (VII. 243.). — У области *Гружи* нашао је испитивач Др. Михаило Драгић 2 к. *Дробњаковића* у селу *Балосави*, који славе св. Луку, а стара им је слава била Велика Госпођа. Кажу да су им Дробњаци у Рипњу фамилија (X. 211.).

Испитивач Др. Боривоје М. Дробњаковић нашао је у *Крагујевачкој Јасеници* ове дробњачке породице: *Дробњаковићи* (Ивановићи) 7 к. у *Вукосавицу*. Славе св. Ђорђа. Доселио се прадед из Дробњака. Један се брат одвојио у Рушањ (београдски). Има их и у Аранђеловцу (XIII. 296.). — *Бељаковићи* (Бељаковићи 6 к., Милојевићи 12, Симићи 3 к.) 21. к. Славе св. Ђорђа (XIII. 305.).

У *Темнићу* нашао је испитивач Станоје М. Мијатовић ове Дробњаке: *Вељковићи* у *Милутиновицу* 1 к. Славе св. Ђурђа и св. Илију. Наводно су из Милутиновца са Дробњака (III. 297.). — *Дробњаци* 10 к. у *Малој Крушевици*, Славе Ђурђев-дан и св. Ђорђа (3./XI.). Имају и Дробњачку Махалу (III. 350.). — У области *Левчу*, а селу *Опирину* нашао је испитивач Тодор М. Бунетић породицу *Дробњаци* 4 к., која слави Ђурђев дан, а преславља Илин-дан. Задржавала се на Косову (II. 482.).

Испитивач Риста Т. Николић нашао је у *Околини Београда* ове Дробњаке: *Стефановић* 1 к. у *Ритопеку*. Славе Ђурђиц. Наводно је од Чарапића из Белог Потока II. 1008.); За Чарапиће у Белом Потоку усвојио наводе Милана Милићевића да су од Куче (II. 1033.). — *Дробњаци* 10 к. у Рипњу дошли преко Левча. Од њих је јунак Милисав Дробњак. Давао им књаз Милош земљу на Теразијама у Београду па нису хтели да приме (II. 1022.).

У *Златибору*, ужој области Старога Влаха, нашао је испитивач Љубомир Ж. Мићић ове породице дробњачког порекла: *Павловићи*, *Ђокићи*, *Пашићи* и *Чоловићи у Чајетини*¹⁾ (XIX. 447.); *Ивановићи* и *Читаковићи* у *Кривој Ријеци*, који славе Аранђелов-дан (XIX. 449.); У *Кривој Ријеци*: *Церовићи* из Тушине,

¹⁾ Код које породице није означена слава разуме се да је племенска слава св. Ђорђе.

Струњани из Тимара и *Рубежи* (XIX. 450.); *Радибратовићи* у *Рожанству* (XIX. 451.); *Дробњаци* у *Вјелор Рјеци* из ариљ. Трудова (XIX. 462.); *Кокићи* 8 к. у *Бурађи* из Тушине, која слави св. Луку (XIX. 466.); *Илићи* и *Перишићи* у *Негбини* (XIX. 467.); *Марковићи* у *Сјеништу* (XIX. 468.); *Кара-Јанковићи* и *Ковачевићи* у *Драглици* (XIX. 469.); *Зечевићи* у *Расници*, који славе Јован-дан (XIX. 470.); *Колаковићи* у *Мокрој Гори* (XIX. 475.); *Каљевићи* у *Шљивовици* из Бабина, која слави Томин-дан (XIX. 477.) и у *Бранешици*: *Рајевци*, који славе Николь-дан и *Миловановићи* (XIX. 479.).

У Ужицкој Пирој Гори су по испитивачу Љуби Павловићу дробњачког порекла: *Обрадовићи* 32 к. у *Радованцима*, који славе св. Јована (XIX. 48. и 49.); *Батинићи* у *Сијечча Ријека* (XIX. 56.); *Ерчевићи* 12 к. су дробњачки *Жу-гићи* у *Стојићима* (XIX. 63.); *Ђурићи* су *Курепи* у *Субјелу* и славе Мратин-дан (XIX. 79.); *Јариде-Милаковићи* 22 к. у *Мушићима* из Језера (XIX. 82.); *Тодоровићи* 12 к. у *Јежевици* прекађују св. Архангела (XIX. 85.); *Стојчићи* 15 к. у *Доњој Добрињи* и славе Мратин-дан (XIX. 88.); *Тошићи* 23 к. у *Доњој Добрињи* (XIX. 89.); *Чарапићи* 26 к. у *Горњој Добрињи* из Петњице (XIX. 92.); *Чоловићи* 32 к. у *Љутици* (XIX. 95.); *Кнегевићи* 19 к. у *Богданици* из Превиша (XIX. 98.); *Шимљаци* и *Карчевићи* (Карци) у *Гојној Гори* из Тепаца (XIX. 101.); *Церовићи* (презиме очувано у цематском имениу) названи: *Аћимовићи* и *Мојсијевићи* у *Јанчићима* (XIX. 103.); *Мијатовићи* 13 к. у *Рошицима* од дробњачких *Ђуновића* (XIX. 105.); *Обрадовићи* (Зорићи) 22 к. у *Гугаљу* (XIX. 109.); *Дробњак* I. 10 к. слави Аћима и Ану и *Дробњак* II. 8 к. св. Јована у *Глумачу* (XIX. 122.); *Гагићи* 2 к. у *Каленићу* слави св. Јована (XIX. 125.); *Ивановићи* 2 к. у *Врањанима* из Језера (XIX. 129.); *Јоксовићи* 7 к. у *Здравчићима*. Славе Враче (XIX. 130.); *Даничићи* 16 к. у *Каменици* од братства *Мурића* (XIX. 139.); *Мирковићи* у *Лелићима* 9 к. (XIX. 141.); *Мурићи* 14 к. у *Карану* и *Трнави* 8 к. (XIX. 142. и 144.); *Шибалије* 9 к. у *Горјанима* (XIX. 151.); *Алексићи* 21 к. у *Севојну* из Тушине. Славе св. Стевана (XIX. 152.); *Косијери* 2 к. и *Караџићи* 4 к. (св. Луку) у *Севојну* (XIX. 154.); *Живковићи* 3 к. у *Крчагову* (Зачеће св. Јована) (XIX. 154.); *Минићи* 3 к. у *Дубоком* (XIX. 158.); *Церовићи* 3 к. у *Бухару* (XIX. 161.); *Димитријевићи* 5 к. у *Стапарима* (XIX. 165.); *Панићи* 29 к. (св. Петра) у *Биоски* из Малинска (XIX. 171.); *Мољковићи* (Мољци) 7 к. у *Кремни* од Мољаца (XIX. 180.).

Дробњачког је порекла породица Љубомира Вуловића, краљевског намесника Покрајинске Управе у Сарајеву, насељена у Србијанској Подрињу, Михаила Церовића, државног саветника и Гавре Церовића, великог жупана Ваљевске Области, који је унук Новице Церовића.

Није обелодањено порекло породица у областима Азбуковици, Поцерини и Мачви, где свакако има по која дробњачка породица.

2. Према Босни. У *Вишеградском Старом Влаху* нашао Поп Стјепо Трифковић ове породице старином од Дробњака: *Лучићи* (старо презиме Дробњаковићи) у *Даниловићима* прешли су из Штрбаца. Славе св. Ђорђија (II. 639.). — *Дробњаковићи* у *Бовану* од Међовића су из Дробњака, а род су с оним у *Даниловићима*. Славе св. Ђорђија (II. 653.). — *Станишићи* (старо презиме Чарапићи) у *Бјелушинама* из Језера су пре 200 г. и славе Николь-дан (II. 655.). — Испитивачи Поп Стјепо и Владимира Трифковић сазнали су за порекло ових дробњачких породица у *Сарајевском Пољу*: *Сератлије* у *Доцу*, а има их и у

Сарајеву давно досељени од Дробњака. Славе Николь-дан (V. 105.). — *Гранчићи* у Кобиљ-Долу дошли су из Зијамет Црне Ријеке и звали су се Дивљани. Има их и у Довлићима (V. 123.). — *Самоуковићи* у Бињежеву из Пазарића. Има их у Касетићима, Пазарићу и Сарајеву. Славе св. Ђорђију (V. 196.). — Испитиваč Дробњака Светозар Томић забележио је да су исељени Дробњаци у Босну: *Косорићи* (Срдановићи) у Гласинцу; *Пејановићи* и *Томићи* у Гласинцу (I. 497.). — Испитујући порекло породица у планинским крајевима околине Сарајева сазнали smo за ове породице старином из Дробњака и то на Гласинцу: *Косорићи* 16 к. славе св. Ђурђа и св. Николу; *Караџићи* (Шашићи) славе Ђурђев-дан; *Абазовићи*, *Коњокрадићи*, *Пајевићи* и *Мемедовићи* сви од Абазовића и славе св. Саву; *Церовићи* (Билићи), *Батинићи*, *Маловићи* и *Самарџије*. — У Зијамет Црној Ријеци под Јахорином дробњачка је породица *Дивљани* 7 к. Славе Ђурђев-дан и од братства су Карадžића. Предак им побјегао из некаквих таоца, које су Дробњаци слали Турцима, па прозван Дивљан. У породици им се гаји самоучка писменост у генерацијама. Од Илије Дивљана забележио је Богољуб Петрановић¹⁾ ону најдуљу песму: *Пропаст Царства Српског*. — У Горњем Поддивићу (демат требевићки) има *Тушевљака* 3 к. која слави Ђурђев-дан. Звали су се Церовићи из Тушине. Како је учествовањем војводе Новице Церовића у погибији Смаил-аге Ченгића презиме Церовића било компромитовано код Турака, прозвани су по селу дробњачком Тушини: Тушевљаци. Једна је од њихових кућа највећа задруга са 42 чељади у околини Сарајева. Има 1 к. у Петровићима и Сарајеву. — *Кулине* 3 к. у Тврдимићима, а 4 к. у Клеку славе Ђурђев-дан старином Дробњаци. *Јефтловићи* 5 к. у Тврдимићима и 1 к. на Ступњу. Славе Ђурђев-дан.

Није испитано порекло становништва у областима: *Бирач*, *Спреча*, *Усора*, *Посавина* а ни у босанским подринским областима: Осату, Лудмеру и Семберији, у којима свакако има Дробњака. — У *Соколовићима* је дробњачка породица *Беговића*²⁾ од братства Вуловића и слави Ђурђев-дан. — У *Лознику* код Праче је 1 к. *Церовића*, који слави Ђурђев-дан. — У Сарајеву су ове дробњачке породице: *Церовићи*, *Шећеровићи*, *Милашиновићи*, *Хаџивуковићи*, *Самоуковићи*.

У Средњем Поуњу Босанске Крајине има породица *Терани* 28 к. у 9 села, која слави Ђурђев-дан. Теранићи су у околини Книна и Равним Котарима од којих су и Терани у Босанској Крајини по мишљењу Дедијера Гачани (VI. 166.). Међутим вероватније мишљење Вл. Скарића³⁾ да су од дробњачких Теранића-Абазовића. — И *Лугоне* 10 к. у Горњем Вуковском, која слави Ђурђев-дан по Милојевићу од Љубушког (XIII. 94.) свакако су, како мисли Скарић од дробњачких Лугонја⁴⁾ од којих су и они у Колубарским Ракарима (IV. 911.). У Средњем Поуњу има 95 к. *Зорића* у 26 села која слави Ђурђев-дан. Они су од далматинских и личких Зорића. Вероватно је Скарићево мишљење да су *Кричке* (навађани Скарићев рад стр. 247) и да су Кричке, село у Далмацији,

¹⁾ Богољуб Петрановић: Српске народне пјесме, књ. II. стр. 271.—321.

²⁾ Од ове је породице угледни свештеник Симо Беговић, поверилик Народне Одбране предрат на Гласинцу.

³⁾ »Поријекло православног народа у сјеверозападној Босни«. Глас. Зем. Музеја XXX., 1918., стр. 240.

⁴⁾ Ибидем 241.

у вези са Кричкама, које су Дробњаци потисли преко Таре. Тада су вероватно и иселили у Далмацију.

Др. Радослав М. Грујић нашао је горе далеко на северу породицу *Мургаше*¹⁾, који су од Дробњака.

3. Према Херцеговини и Боки. Ревни антропогеографски испитивач Херцеговине Др. Јевта Дедијер нашао је и у осталим областима Херцеговине ове Дробњаке: У *Гатачкој Површи* у селу *Миољачу* породицу *Зеленовиће*, чији је предак побјегао из Дробњака због некакве »крви« (VI. 197.). — *Самарчије* у селу *Риљи* у *Невесињској Површи*. Грдељевићи су из Дробњака. Дошли »због муке и невоље љуте«. Славе Ђурђев-дан, а прислужују Савин-дан (VI. 208.). — *Кешељи* у *Раникућама* (околина Невесиња). Старином из Дробњака, од *Церовића*, живили су на *Граову*, на *Трусини* и у *Лукавцу*, где их и данас има. Славе Ђурђев-дан а прислужују Аранђелов-дан (VI. 217.). — *Шиповци* у *Расту* старином из Дробњака. Прандјед им дошао из Шипачка у Гацку. Славе Ђурђиц. (VI. 234.). — *Дробњаци* (Никитовићи) у *Сливљу*, где су дошли из Плоччника (VI. 353.). — *Тунгузи* су у Сливљу из Дробњака (VI. 363.). — *Томићи* у *Југовићима* (Површ) не знају или су из Дробњака или из Невесињског Поља. Имају читуљу са 300 имена у којој је записана г. (1590.) Славе Ђурђиц (VI. 364.). — Испитивач Обрен Ђурић-Козић нашао је у *Површи* у селу *Бобовишту*, да су *Ђеранићи*, *Перовићи* и *Кујунџићи* (8 к.) једно братство од *Церовића* са Дробњака. Дошли пре 270 г., а славе Ђурђев-дан (II. 1223.).

Угледна мостарска породица *Шоле* старином је од Дробњака и звали су се Ковачевићи. Славе Ђурђев-дан. Прандјед Атанасије Шоле, првог председника Народне Владе иза Ослобођења у Сарајеву, склонио се у Далмацију у Имоцко због убиства Турчина. Ту се задржао 10—15 г. док се није заборавило, па се вратио у Мостар. Био је угледан човек и носио браду. Имао је синове Вукана и Ристана. Док је Ристан био трговац старинског кова и бавио се већином око винограда, Вукан је био врсан и окретан трговац и имао трговачких веза са Трстом. Ристанов је син Јово, а Јовин је Атанасије. Вуканов је син Војислав, један од вођа црквено-просветне автономне борбе и у своје време председник Босанског Сабора. Породица је давала у више генерација угледније људе. Произвани су, веле, Шоле од школе (ђон). — Има их и Католика у Бротњу. Дедијер је нашао католичку породицу Шоле у цемату Мокро, која је старином из Маркарске. Дед им је био православне вере и славио Ђурђев-дан и славу задржао даље док му Фратри не забранише (VI. 391.). Како су се Шоле звали Ковачевићи и по мишљењу историка Љубе Ковачевића са њима иста породица, доносимо интересантне податке Јевте Дедијера о породици Ковачевића у Кључанима код Невесиња наслућујући да су Шоле од ових Ковачевића, који су дошли у ове крајеве Херцеговине преко Грахова: »*Ковачевићи* су старином из Јајца, а како причају сељаци потомци су Вука Бранковића. Одатле су се преселили на Граово, где су 9 брата начинили цркву св. Ђурђа и Архангела Михаила. Данас их има у Црној Гори око 200 кућа. Има их у Невесињу, Гацку, Стоцу, Мостару, Жупањцу и Лијевну. Ови су доселили из Граове пре 200 г. у *Раникуће*, одакле их истјера Али-паша на *Рогаче*, а одатле дођоше амо пре 60

¹⁾ »Најстарија српска насеља по северној Хрватској до 1597.« Гласник Српског Географског Друштва», св. II. стр. 166.

година. Зову их *Сладојића* и *Талима*. Славе Ђурђев-дан, а прислужују Матијев-дан». (VI. 218.). — У *Фочи* су дробњачког порекла *Ачишуковићи* од братства Томића и славе Ђурђев-дан, а у Чаяничу свештеничка породица *Комадиновића*, која слави Трифуњ-дан. Није испитано порекло становништва у чајничком и фочанском срезу где свакако има исељених Дробњака.

За етнопсихичку студију врло је интересантна група братстава: *Слијепчевићи* — *Старовићи* — *Поповићи* — *Давидовићи* у *Самобору* код Гацка, који славе Св. Саву, врло ретку крену славу. Дедијер (VI. 123., 187.) је навео да су старином од Пиве, да су у родству са Мусићем Стеваном, који је био на Косову и са братством Маловића у Пошћену. Даљим испитивањем сазнalo се да су од дробњачког Пошћења. Сачувана је традиција у облику легенде, да им је родоначалник био у косовском боју, да се оженио Немањића одивом (а кћерју Цара Лазара) Грлицом, удовицом или заручницом Мусића Стевана, који је пао на Косову. Име је томе прародитељу Драго, а брат је војводе Ђурјана. Прозван је Драго Омакало и имао је синове: Дејана, Павла, Драшка и Станишу. Павле је имао синове: Марка, Војина, Богића и Стевана. Марко је изашао на мегдан Арапу за цара и добио је берат на Самобор код Гацка. Ревни испитивач Џрне Горе Андрија Лубурић нашао је предање да се родоначалник звао Јоко Омакало и да је Јоко имао с Грлицом три сина: Новицу, Јовицу и Вучуру. Вучур је ишао Арапу на мегдан и преселио у дубокој старости у Самобор. Сачувано је предање да једно време усљед некаквих буна није нико становao у Самобору, него су 14 г. становали под Игманом код Сарајева. Из Самобора су се расељавали по Босни. Од Слијепчевића су *Рашовићи*, који живе у *Бјелини* и Пустољанима срез Невесиње, а има их у *Наћареву* крај Сарајева; такођер су и *Бајовићи* у *Лопарама* (зову их Бајићи). Једни Слијепчевићи одселили су у крајеве манастира Папраће. Како се чује старина је данашњег великог жупана у Новом Саду од самоборских Слијепчевића и да су се његови стари одликовали у аустријским ратовима с Турцима. — Од Давидовића је јака трговачка кућа *Докића* у *Мостару*. Од њих или од *Поповића* су *Дучићи* који су одселили у *Ужице* у Србију. Од Старовића су *Старовићи* и *Кујунџићи* у долини *Спрече* у тузланском округу. Две су најстарије и најугледније трговачке породице у Сарајеву *Јефтановићи* и *Деспићи* из Самобора. Јефтановићи су од Поповића дошли у Сарајево преко Посавине. Од ових је вођ у борби за црквено-просветну автономију у Босни и Херцеговини, Глигорије Јефтановић. — Деспићи су од Слијепчевића, чији се предак Милош доселио у Сарајево у првој половини XVII. века. Сва је прилика да је породица војводе Петра Бојовића од огранака ових братстава, а на то нас упућује и његова ретка слава Савин дан. Сви су огранци давали угледније људе у генерацијама. Од млађих су угледнијих и активнијих људи: Др. Пере Слијепчевић, познати радник на народном просвећивању; Др. Адо Деспић, секретар Трговачко-Обртничке Коморе у Сарајеву и проф. Јово Поповић, шеф сеизмолошке станице у Сарајеву. У току је даље испитивање о пореклу и расељавању у детаљима ове интересантне групе братстава и о њиховим психичким особинама.

Прота Лазар Косорић у Горажди саставља »Племена и родови« гораждске парохије. Тада ће рад бити од многоструког научног интереса и важности, јер ту уноси не само традиције о пореклу породица, њихове особине, него шта више код сваке породице наводи одиве у које су породице и села поудане у више

кољена, а за жене из сваке породице у генерацијама означује чије су одне. По његовим је испитивањима у гораждској парохији 66% досељеника од Дробњака и Колашина. И протина је породица стара свештеничка из Дробњака са читулом од 1808. г. Изгледа да су се те године доселили из Дробњака у Горажду.

Испитивач Поп Саво Накићеновић напао је у *Боки* ове дробњачке породице: *Зорићи* у *Савини* из Груда у Бекији 1692. г. Славе Ђурђев-дан (IX. 501.). — *Дробњаковићи* у *Рисну* 1692. из Дробњака. Славе Ђурђев-дан (IX. 523.). — *Лучићи* у *Суторини* из Дробњака у XVII. в. Славе Никољ-дан. (IX. 631.). — Нијесу обелодањена порекла породица у областима старе Херцеговине: Ћиви, Бањанима, Рудинама, Граову и Никшићкој Жупи где свакако има по која исељена дробњачка породица.

4. Према Метохији и Албанији. Испитивачи Поп Богдан Лалевић и Иван Протић нашли су у области *Васојевићима* ове Дробњаке: *Дробњаци* (40 к.) у *Розци* (III. 708.). — *Бабићи* у *Калудри*. Славе Ђурђев-дан, а прислужба им је Илин-дан (III. 710.). — *Церовићи* у насељу *Дапсиће*. Славе Ђурђев-дан (III. 714.). —

Испитивач *Шекулара* Андрија Јовићевић напао је да су цело једно племе *Бетковићи* и *Равчани* у Шекулару од заједничког предка и да су им предци досељени из Дробњака. У Гусињу напао је предање да се један део Шекулараца пре 300. г. за гладних година иселио у Дробњаке, па се једни враћали а други тамо остали. Славе Ђурђев-дан, а послужују Илијин-дан. *Бетковића* има 36 к., а *Ровчана* 58 к. (X. 571.). — *Ђорђевићи* у *Полимљу* су један огранак *Бетковића* у Шекулару (X. 554.). — Није познато порекло породица у Старом Колашину, Колашину и областима Новопазарског Санџака где има свакако исељених Дробњака.

5. Према старој Црној Гори. Испитивач Андрија Јовићевић напао је у *Црнојевића Ријеци* дробњачку породицу *Стијеповиће* 7 к. која припада братству *Горњацима* и слави Никољ-дан (VII. 607.).

IV. Закључна разматрана. Из овога прегледа исељених породица из племенске области Дробњака види се плодност и експанзивност племена и његов удео у насељавању осталих области. Још Милан Милићевић забележио је мишљење, да су сви Ђурђевштаци и Ђурђинци у Златибору и Рујну из Херцеговине, а у Чачанском Поморављу, да су Ђурђевштаци од Биора и Дробњака¹⁾. То је наговестио Др. Јован Ердељановић у Доњем Драгачеву (I. 115.). Према томе се са сигурношћу може узети, да је знатан део породица за које су испитивачи насеља и порекла становништва навели да су од Херцеговине и Колашина, свакако од племенске области Дробњака.

Одавно је свраћала пажњу тих испитивача насеља и порекла становништва множина породица, које су пореклом са Херцеговине и постоји због тога ошите мишљење: »Херцеговина цио свијет насели, а себе не расели«. Свакако је томе узрок нагло множење становништва у здравим планинским крајевима карста, чији природни становништво није у складу са средствима за живот и природно је да се због тога исељавају и са мањим непосредним поводом у области са више погодаба за живот. Изгледа да је томе узрок и стицај нарочитих

¹⁾ Годишњица Николе Чупића, књ. I. а стр. 99.

историјских прилика у Босни пред инвазију Турака, који је појачао неприродно исељавање из Босне у Херцеговину. Кад се дуже о томе мисли и истражује, натурује се само по себи питање, које су то велике породице, које су по наведеној традицији од Травника побегле наводно од Турака и који је прави узрок њиховог бежања. Њихово повлачење у херцеговачке Рудине, а одатле једна најпре под Његуш, а после под Ловћен у Катунску Нахију, а осталих пет породица под Дурмитор, један од највиших висова Балканског Полуострва, доказује колико је била њихова тежња за слободу и самосталност и оданост вери и обичајима својих предака. Варијенту те приче о бежању испред Турака забележио је поп Стјепо Трифковић у Сарајевском Пољу код породице Самоуковића ово: »Прича се да су Самоуковићи у Касетићима од старина. Кад је Босна паља под Османлије уклонили су се у планину Игман и тамо остали у неким селима док год турчење није престало, па се онда повратили у Касетиће. Славе Св. Ђорђија (V. 196.). Међутим су Самоуковићи по испитивању Јубе Павловића старином од Дробњака (IV. 860.).

Умни историк Рачки¹⁾ у својој расправи »Bogumili i Patareni« вели да је пред долазак Турака било исељавања из Босне. Др. Сафетбег Баšagić наводи²⁾ да је тада тих исељеника из Босне у државу Херцега Шћепана било 40.000 душа. Бартул Попарић наводи по Farlati-y, Orbini-y и Schimek-y да се тих тобожних Патарена 2000 насиљно покрстило, а преко 40.000 иселило Турцима и у Херцеговину³⁾, које је примио сусретљиво Херцег Стјепан. Ако су ти извори поузданы склонији сам веровати, да је тих 6 великих породица, који су наводно од Травника, било у том великом исељавању и да су бежали у Рудине не испред Турака него од верског гоњења и грађанског рата, који је изазвало то верско гоњење. Из Рудина су се даље повлачили од Турака једни под Дурмитор, а други под Његуш, а после под Ловћен. Тиме се изгледа да-де објаснити толико расељавање Херцеговине, која је одмах првих година турске управе било толико активна у насељавању осталих области.

Познати прота Милан Ђурић из Ужица пролазећи кроз Горажду распити-ваје против Лазара Косорића за бегове Сијерчиће истичући да су његови стари у далекој старини са Сијерчићима једна крв. Пред црквом Херцега Шћепана у Горажду надгробна је плоча кнеза Радослава Ширинића. Сава Косановић, каснији владика сарајевски, забележио је предање да је Синан-паша Сијерчић дао президати предњу цркву или препрату на штук⁴⁾. Оппште је мишљење у околини Горажде, да је тај Радослав Ширинић, чија је надгробна плоча са натписом пред црквом, предак беговске породице Сијерчића. Према томе није искључено, да ових шест великих породица, чије је предање забележио Ровински и Светозар Томић, како су се бежећи из Босне једни зауставили под Дурмитором, а други најпре под Његушем, а после под Ловћеном, нису ограничали споредне властеоске лозе Јабланић — Рађеновић — Павловић и Косачине — Сандаљеве.

Свраћа пажњу оданост Дробњака свом племенском култу св. Ђорђа, коју је сваки усељеник у племенску област Дробњак, морао узети по племенској од-

¹⁾ »Rad« Jugoslavenske Akademije, књ. VIII. стр. 166.

²⁾ Dr. Safvet beg Bašagić: Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine, стр. 10.

³⁾ Bartul Poparić: Hercezi Svetoga Save, стр. 67.

⁴⁾ Гласник Српског Ученог Друштва књ. XII. стр. 161.

дуци за славу, а своју дотадању славу за преславу-прислужбу. Из натписа на цркви Херцега Шћепана, која је посвећена св. Ђорђу, а нарочито по завршетку: „*моемъ да помолитеѧ въ мнѣ г҃рѣшилиѧ владыци моемъ Христъ*“ с разлогом суди владика Сава Косановић по овоме да је Херцег Стјепан служно крсно име св. Ђорђа ¹⁾. Тобояњи вини свештеник богумилски гост Радин спомиње своје крсно име св. Ђорђа ²⁾. У тестаменту босанског емигранта у Италији Прибислава Вукотића стоји наређење поред осталога: да се олтару Св. Марије у цркви Св. Ђурђа у Падови, која је у близини његове гробнице, исплати сто дуката ³⁾. Судећи по том залежтају св. Ђурђу изгледа да је тај Прибислав Вукотић, који је у своје време био главни сведок на тестаменту Херцега Шћепана, служио св. Ђорђа као крсну славу. По народним песмама Марко Краљевић служио је св. Ђорђа. Милан Милићевић забележио је предање: »Прича се да је Краљевић Марко оставио Св. Мрату због очина злочинства, и узео Ђурђев-дан, крсно име свога ујака, војводе Момчила, који је био Дробњак ⁴⁾ Свуда се по Босни радо пева уз гусле песма о Св. Ђурђу, како убија ајдају и избавља кћер краља ширимскога. Ту је песму преписао обликом штампаних слова црквене ћирилице сељак Симеон Мирковић из Колунића (срез Босански Петровац) 1859. г. са насловом »Пјесма од Босне и Св. Ђурђа« а завршује се овим карактеристичним стиховима: »Свети Ђорђе Божи угодниче, Моли Бога да Босна не плаче!« Судећи по овоме изгледа да је Св. Ђорђе био крсна слава и заптитник Босне, босанских владара и већине босанске властеле. Тиме се даде објаснити то што босански Муслимани, међу којима је највећи део исламизованих Старица, светкују Ђурђев-дан. Народна песма каже да је Смедеревац Ђура славио Ђурђев-дан. Рекну у народу да је Ђурђев-дан Бранковића крсна слава и да су сви са том славом Бранковићи. На печату Ангелине и синова јој деспота Ђорђа и Јована слика је Св. Ђорђа ⁵⁾, како се бори са ајдајом и око њега натпис: „*Хртѣ вѣломѹснѹ Георгіе по милѹ рики твоє.*“

Оданост култу Св. Ђорђа види се и код исељених Дробњака. Претци Вука Карадића, кад су се насељили у Дробњак, узели су Св. Ђорђа за славу, а дотадању своју славу Св. Архангела Михаила за преславу-прислужбу. Стари Вукови насељени у Јадар задржали су дробњачку славу Св. Ђорђа и надаље (IX. 757.). Предак војводе Живојина Мишића насељивши под Дурмитор узео је за славу Св. Ђорђа, а своју славу Св. Тому за преславу-прислужбу. Исељени њихов огранак у Струганик (срез колубарски округ ваљевски) од кога је и војвода, остане код своје старе славе Св. Томе, а дуго су преслављали Св. Ђорђа (IV. 961.). И Самоборани код Гаџка знају да они њихови братственици под Дурмитором славе сви Савин дан, а прислужују Ђурђев-дан. Самоборани не прислужују Ђурђев-дан, али су стари говорили »да би било право да га и они прислужују« као и они у старини њиховој.

Разграната је дробњачка породица Косорића у Гласинцу, Горажди и Рогатици. Лазар Косорић, прата у Горажди, чува као највећу породичну светињу

¹⁾ Гласник Српског Ученог Друштва књ. XII. стр. 159.

²⁾ Гласник Земаљског Музеја 1911. стр. 369.

³⁾ Станоје Станојевић: Из српске проплости стр. 104.

⁴⁾ Годишњица Николе Чупића књ. I.а стр. 101.

⁵⁾ Годишњица Николе Чупића књ. VI. стр. 68.

сребрени тас за крсну панахију са ликом Св. Ђорђа, који је на дну таса искуцал на оловном моделу. У бежању после поклачења Црногораца 1914. настојала је највише противна госпођа да сачува тај тас и икону, коју су стари Косорићи пре 100 г. донели из Дробњака на бежању преко Таре. Кад се је прата повратио из аустријског таоштва прво је запитао за тај сребрени тас. — Драгутин В. Тодић, брод. капетан бродовласник подиже цркву задужбину и освећује своме Крсном Имену Св. Ђорђи, на дан same славе 1925. сам Патријарх Димитрије. — У гробној црквици владике-песника Његоша на Ловћену у барељефу је вајарски израђен Св. Ђорђе, крсна слава Његошева племена.

Кад се прати историја средовековне Босне у детаљима макар и по њеним оскудним изворима упоредо са испитивањем насеља и порекла становништва на терену по методи професора Цвијића, натурују се сама по себи питања и предпоставке и долази се до три врло компликована проблема: проблем миграција у Босни пре инвазије Турака и њихови узроци и последице; проблем крсне славе, њена суштина, постанак и развитак са јасно означеном разликом шта је слава, а шта преслава-прислужба, а с тима обама у вези тако звани богумилски проблем. Пре него су Турци освојили Босну, настала су у њој верска гоњења, која је по традиционалној својој политици водила Угарска на потицај и уз помоћ Римске Курије. То је изазивало грађанске ратове и гибање и исељавање из Босне.

У новије време на проблему крсне славе са успехом ради Владислав Скарић. Својом расправом¹⁾: »Поријекло Крсног Имена«, уноси више светlostи и отвара сасвим нове видике у томе врло компликованом проблему. Исто тако Др. Васо Глушац својом расправом »Средњовековна Босанска Црква била је православна«²⁾, расветљује богумилско питање, које је пре често расправљано тенденциозно са извесном политичком позадином, стајало замршеније на мртвој тачки.

Кад се више пута најпажљивије прати у детаљима начин слављења крсне славе у околини Сарајева, која је етнографски свежија и са досељеницима од Херцеговине, нарочито ритуални део тога култа, осети се више, него би се то речима могло исказати, како је то култ предака и веза у генерацијама у више векова. Чини се када је много тога у слави од прасловенског и још старијег праetничког култа херојима у вези са бесмртношћу душе према хришћанском схватању. Решењем тих проблема вероватно ће се моћи да објасни и толика експанзивност Херцеговца, многе етнопсихичке појаве у ранијој и новијој историји Босне и социјална психологија Босанца.

¹⁾ Гласник Земаљског Музеја 1920. стр. 245.—272.

²⁾ Оштампано из »Прилога за Књижевност, Језик, Историју и Фолклор« књ. IV. 1924.

Résumé.

Le géographe Cvijić a fondé une entreprise scientifique grandiose. Elle consiste à étudier les migrations provoquées par l'invasion turque en Europe, à rechercher leurs causes et leurs conséquences et cela sur l'étendue de Salonique à la Mer Adriatique et aux Alpes. Dans ce but il a organisé une enquête scientifique menée par ses élèves et par ses collaborateurs dilettantes qui avaient l'amour de la science. Afin de remplir cette tâche il a enseigné à ses élèves un travail méthodique sur le terrain même, dans les excursions et dans les conférences géographiques à l'Université. Pour ces collaborateurs dilettantes il a fait imprimer des instructions nécessaires et en plus il correspondait avec eux régulièrement par l'intermédiaire de l'Institut Géographique de l'Université. D'après la méthode de Cvijić on a étudié plus de 50 unités géographiques et régionales. Ces études détaillées ont été publiées par l'Academie des Sciences de Belgrade. Jusqu'à présent 53 travaux dans 20 tomes et sur 11.000 pages ont paru sous le titre »Naselja«. La première dissertation du livre premier intitulée »Les problèmes de la géographie humaine dans la Péninsule Balkanique« est de la plume de Cvijić même. La synthèse de tout ce travail est l'œuvre monumentale de Cvijić »La Péninsule Balkanique, Géographie Humaine« qui a paru à Paris au mois de mai 1918 et surtout les trois chapitres de cet ouvrage »Mouvements métanastasiques (du mot grec μετανάστασις, qui signifie changement d'habitat); Causes des mouvements métanastasiques et Conséquences des migrations«. Ces mouvements sont représentés sur les cartes.

La région de la tribu des Drobgnaci qui est la plus intéressante au point de vue scientifique, a été étudiée par Svetozar Tomić. Cette région géographique, qui d'après Cvijić est un noyau ethnographique, se trouve sous Durmitor (2528 m) un des monts le plus élevés de la Péninsule Balkanique, dans la zone des restes glaciaux, des étangs d'origine glaciaire et des neiges éternelles. Sa population est composée de quatre familles anciennes, de cinq familles immigrées de Bosnie et probablement d'origine aristocratique et de cinq familles immigrées plus tard et en deux reprises. Ces 14 grandes familles, revenues à l'état prééthnique ont formé par l'accroissement la tribu Drobgnaci. Mais l'augmentation de la population ainsi que le manque de moyens et de conditions pour vivre dans les montagnes ont provoqué l'émigration. Ils émigraient dans toutes les régions voisines et surtout dans la région fertile de la Choumania à la veille de son insurrection de 1804 à 1815, qui a apporté à la Serbie sa liberté et son indépendance.

La vie séculaire dans la région des Drobgnaci, dont le lieu géographique sauvage est avoisiné par les neiges éternelles, ainsi que la vie rude et patriarcale ont formé un type physico-somatique et social des Drobgnaks. Aimant la discipline, le travail et le progrès ils ont la capacité d'organisation mais gardent encore les habitudes autoritaires. On peut constater cela dans leur ascendance ainsi que chez les Drobgnaks émigrés et surtout en étudiant les hommes célèbres dans le meilleur poème yougoslave »La mort de Smaïl Aga Tchengić«; ensuite plusieurs chefs de l'insurrection de 1804 à 1815; Mladen Milovanović

président du premier Conseil d'Etat sous Kára-Georges (ce premier Conseil d'Etat dont la fonction devait être purement judiciaire s'empara aussi sous Kára-Georges des fonctions législatives et administratives); Vouk Karadjić le grand réformateur de la littérature et de l'instruction publique; Ljoubomir Kaljević le publiciste et l'homme d'Etat; Ljubomir Kóvatchević l'historien, et, dans les temps plus récents l'archiprêtre Milan Djourić un des chefs du parti radical et Givoïn Mišić, le célèbre maréchal de la Grande Guerre.

Pour pouvoir suivre l'acclimation de Drobgnaks éminigrés au nouveau lieu géographique et social des régions colonisées; pour pouvoir suivre aussi le procès ethno-biologique d'unification et d'assimilation ainsi que la part des Drobgnaks dans la formation des types sociaux, l'auteur a exposé dans cette étude un aperçu sur les Drobgnakes émigrés dont parlent les 20 tomes de l'ouvrage »Naselja«. Il y a ajouté la liste des Drobgnaks émigrés qu'il a pu connaître dans ses voyages. Le but de cette étude est donc de faciliter l'étude ethno-psychique de Drobgnaks. L'auteur fait remarquer la fertilité et l'expansibilité de la tribu, de même que leur culte pour Saint-Georges. C'est ce culte de certaines tribus envers certains saints qui fait pressentir le problème compliqué de »krsna slava«, et de »krsno ime«, qui ne sont que la célébration des ancêtres et le culte des héros, et qui dès l'époque prééthnique n'ont subsisté que chez les Serbes orthodoxes.